

ریشه ها و پیامد های جنگ در گرجستان

سرویس گرجستان/خبرگزاری آران
خبرگزاری آران / سرویس گرجستان : مرکز مطالعات آسیای میانه و قفقاز دانشگاه تهران، هفته گذشته در نخستین نشست سال تحصیلی جدید به بررسی ریشه ها و پیامد های جنگ در گرجستان پرداخت. در این نشست دکتر بهرام امیر احمدیان استاد دانشگاه و کارشناس مسایل آسیای مرکزی و دکتر الهه کولایی عضو هیات علمی دانشگاه تهران سخنرانی کردند.

مرکز مطالعات آسیای میانه و قفقاز دانشگاه تهران، این هفته در نخستین نشست سال تحصیلی جدید به بررسی ریشه ها و پیامد های جنگ در گرجستان پرداخت. در این نشست دکتر بهرام امیر احمدیان استاد دانشگاه و کارشناس مسایل آسیای مرکزی و دکتر الهه کولایی عضو هیات علمی دانشگاه تهران سخنرانی کردند.
دکتر کولایی: آنچه که در قفقاز اتفاق افتاد را می توان مساله ای درامتداد تحولات شوروی دانست و امر چندان بی سابقه ای به حساب نمی آید. اگر تحولات مربوط به سیاست بین المللی و منطقه ای روسیه را به ویژه در زمینه نگاه به جمهوری های پیشین و الگوی رفتاری آن در قفقاز در نخستین سالهای پس از فروپاشی (1993-1994) بنگریم، درخواهیم یافت که این رفتار و حادثه چندان عجیب نبود. ولی آنچه به طور حتم می توان بر آن تاکید کرد اشتباه محاسبه ای ساکاشویلی در زمینه اقدام نظامی در اوستیا است. پاسخ روسیه نشان دهنده اراده روسیه در اداره حوزه منافع حیاتی با استفاده همه ابزارها بود که این امر نیز جدید نبود و در آیین نامه نظامی روسیه مصوب سال 2000 مد نظر قرار گرفته بود و آیین جدید سال 2008 روسیه در زمینه دفاع از منافع حیاتی و ملی خود، اقدام نظامی را حق خود دانست. البته در فضای خوشبینانه پس از فروپاشی اتحادیه شوروی این رفتار برای برخی از ناظران تا حدودی غیر منتظره بود. اما از سال 1994 به بعد شواهدی از تغییر سیاست منطقه ای روسیه دیده شد و تبدیل آرمانگرایی به واقع گرایی و عمل گرایی که در زمان پوتین تعمیق شد نشان از عجیب و غیر منتظره نبودن این رفتار دارد.

دکتر امیراحمدیان: با حوادثی که به وقوع پیوست، یازده سپتامبر جدیدی در منطقه اتفاق افتاد که سرآغاز یک عملیات و روند جدید به حساب می آید. مدتی بین روسیه و گرجستان تنش وجود داشت اما پیش از گرجستان، غرب برای روسیه تنش به وجود آورده بود. گسترش ناتو به سمت شرق، استقرار سپر دفاع موشکی در روسیه همه تهدید برای روسیه به حساب می آمد. وقوع انقلاب های رنگین در مناطق پیرامونی روسیه و جمهوری سابق شوروی نیز این امر را تشدید می کرد. استقرار سپر دفاع موشکی در روسیه، عکس العمل های مختلف این کشور را در پی داشت. در ابتدا اعتراض، سپس تهدید و در آخر پیشنهادات روسیه که در مجموع آنها کارساز نبودند. غرب تصمیم خود را دنبال می کرد روسیه تهدید کرد که در صورت استقرار سپر دفاع موشکی، کشورهای میزبان را هدف حمله قرار خواهد داد. بدین ترتیب روسیه در حال نمایش توان استراتژیک خود بود. روسیه به مدت 11 سال هواپیمای توپولوف نظامی را به پرواز در آورد، بمب خلا و موشک های بالستیک دور پیمای خود را آزمایش کرد. به تعبیری روسیه در پی نمایش دادن توان نهفته و مانور نظامی خود است.

گرجستان به عنوان همسایه روسیه، حرکت های صورت داد که موجب نارضایتی روسیه شد. آمادگی میزبانی استقرار سپر دفاع موشکی و بیوستن به ناتو باعث اعتراض روسیه شد. چرا که مرزهای شمالی گرجستان منطبق بر کوه های قفقاز بزرگ جزء مرزهای جنوب غربی روسیه است و روسیه نیز برای اداره سرزمین بزرگ خود برای این کوه ها اهمیت نظامی و استراتژیک قائل است. هر تحرک و رخنه ای در این مرزها موجب برهم خوردن نظم استراتژیک در منطقه و شروع نارضایتی ها خواهد بود.

اعلام استقلال کوزوو به رسمیت شناخته شدن آن توسط امریکا نیز موجب اعتراض روس ها شد. سرانجام در هشتم ماه اوت و همزمان با افتتاح بازی های المپیک چین، گرجستان به اوستیای جنوبی حمله کرد. اوستیا یک استان خود مختار است با اقوامی نامتجانس با گرچی ها. ابخازیا هم همین شرایط را داراست. از آغاز فروپاشی شوروی، مساله این دو منطقه بین المللی شده است و این دو واحد خودمختار، به وضعیت خود اعتراض کرده و خواهان ایجاد دولت مرکزی شده اند. توجیه آنها نیز این گونه بود که ما برای جدایی از گرجستان از همان قانونی استفاده خواهیم کرد که به گرجستان اجازه جدایی از شوروی را داد. از سال 1992 آتش بسی در اوستیای جنوبی برقرار شد و واحدهایی امنیتی در منطقه مستقر شدند که ترکیبی از سه گردان 500 گرجی، 500 روس و 500 سرباز از اوستای شمالی در

فدراسیون روسیه بود. سازمان امنیت و همکاری اروپا نیز شرایط را مانیتورینگ می کرد .
اما بررسی شرایط گرجستان، گرجستان در سال 2003 با انقلاب رز که انقلابی آرام و بیشتر یک نافرمانی مدنی مواجه شد. در سال 2004 و در پس حوادث این انقلاب، ساکاشویلی همراه با وعده های زیادی چون اعاده حاکمیت گرجستان بر مناطق جدا شده بر سر کار آمد. وی برآورد نادرستی از شرایط داشت و نتوانست وعده های خود را عملی سازد. به تدریج گروهی از یاران و طرفداران ساکاشویلی او را متهم به دیکتاتوری کردند و از وی جدا شدند. ساکاشویلی در داخل با مشکلات عدیده ای روبرو شد. سرمایه خارجی به این کشور جذب نمی شد. آرمانگرایی های غیر واقعی رواج داشت. ثبات اقتصادی و سیاسی وجود نداشت. آثار و نتایج مثبت حاصله از انقلاب رز تنها در شهر تفلیس دیده می شود. در سایر شهرها شرایط نامناسب اقتصادی به خوبی مشهود است. گرجستان در زمان اتحادیه شوروی صنعت پیشرفته ای داشت. بعد از فروپاشی ساختارهای آن برهم ریخت و ثباتی برقرار نبود و دولت تنها برای اعاده حاکمیت خود هزینه می کرد بنابراین توسعه ای صورت نگرفت.

گرجستان روسیه را به کمک به مناطق جدا شده متهم می کند که این امر به حاکمیت ملی گرجستان صدمه می زند. گرچی ها خواهان برهم خوردن ترکیب روسی نیروهای مستقر در مناطق حائل بودند. روسیه نیز نسبت به اقدامات گرجستان اعتراض داشت و آنرا متهم به کمک نظامی از طریق مرزهای خود به جدایی طلبان می کرد. گرجستان در خارج از عرف دیپلماتیک روسیه را مورد اتهام قرار می داد و برخی دیپلمات های روس به جرم جاسوسی از گرجستان اخراج شده بودند. بدین ترتیب درگیری ها در طی سالهای متمادی ادامه داشته است.

آیا برای حمله گرچی ها آمادگی قبلی در دو طرف وجود داشته است؟ براساس گفته پوتین، اکراین کمک های نظامی زیادی به گرجستان در چند ماه اخیر کرده بود. روس ها هم در بهار سال 2008 در قفقاز شمالی مانور گسترده نظامی و دریایی اجرا کرده بود .

روسیه گرجستان را متهم به کشتن سربازان پاسدار صلح کرد و معتقد بود شهروندان روس در اوستیا جنوبی وجود داشتند و برای حفظ و حمایت از آنها وارد عمل شده اند و قصد تجاوز ندارند. روسیه حتی به تفلیس و گوری حمله می کند. گرجستان را محاصره دریایی کرده تا کمک نظامی نتواند بگیرد. گرجستان در این شرایط عقب نشینی کرد و طرح شش ماده ای سارکوزی مطرح و اتحادیه اروپا وارد عمل شد.

گرجستان هیچ گاه در تاریخ خود دولت واحدی نداشته است. ابخازیا نیز هیچ گاه نمی خواستند در مرزهای گرجستان قرار گیرند اما به دلیل اینکه مرزهای تعریف شده بین المللی وجود نداشت مجبور به این کار شدند. در منطقه جنوب شرقی گرجستان، ارمنه ساکن هستند که نسبت به بیوستن به ارمنستان اعتراض دارند. در مناطق شرقی، آذری ها خواهان بیوستن به آذربایجان هستند. دولت جوان گرجستان باید با همه مسائل دست پنجه نرم کند.

پس از حمله در اروپا نیز اختلافات و عکس العمل های متفاوت وجود داشت. مهم ترین نظر این بود که روسیه توانست روند استقلال اوستیا و ابخازیا را تسریع کند. این مساله در دومای دولتی روسیه، شورای فدراسیون تصویب در اعلامیه ریاست جمهوری مورد اعلام شناسایی بین المللی قرار گرفت. و شاید این مساله در پاسخ به اروپا و امریکا برای اعلام

شناسایی و استقلال کوزوو صورت گرفت.

در ابتکارات صلحی که در اتحادیه اروپا مطرح می شود، صحبت از بازگشت به موقعیت پیش از هشتم اوت است. به صراحتی سخنی از باطل کردن اعلامیه استقلال به میان نیامده و صحبت از مذاکره این وضعیت در کنفرانس های بین المللی است. اتحادیه اروپا برخوردی دو پهلو با این قضیه داشته است. روسیه اعلامیه را اجرا کرده است و نیروهای خود را به آبخازیه و اوستیا برای برقراری رابطه دیپلماتیک فرستاده است.

در اتحادیه اروپا برخی مخالف بودند و برخی موافق. اکثریت تمایلی به برخورد با روسیه ندارند. کشورهای اروپای شرقی عضو پیمان سابق ورشومخالف روسیه هستند.

ترکیه وارد مساله شده و ائتلاف قفقاز را مطرح می کند. در سفری که گل به ارمنستان داشت، ایران را از این ابتکار حذف کرد. ارمنستان و روسیه با این طرح مخالفت کرده اند.

بدین ترتیب روبه جدیدی در منطقه پیش آمده که چون در سایر مناطق اوراسیا استعداد چنین مسائلی وجود دارد، ترس از سرایت مساله وجود دارد.

دکترکولایی: با حادثه فروپاشی اتحادیه شوروی در سال (92دی ماه 70) مفهوم جدا شدن و استقلال یافتن با گذشت چند سال زیر سوال قرار گرفت. روسیه در میان جمهوری های باقیمانده شوروی میراث دار اتحادیه شوروی در محیط بین الملل شناخته شد. طبیعی است که نگاهی که در روسیه نسبت به فروپاشی جمهوری ها وجود داشت به سرعت متحول

شد. جدایی طلبی قفقاز، مولداوی نگاه رهبران مسکو را به روابط تغییر می دهد

همزمان با تغییر نگاه مسکو به جمهوری های پیرامون، ما با یک نگرش در امریکا برای مهار روسیه در مرزهای فدراسیون مواجه هستیم. امریکا به صراحت مهار روسیه و جلوگیری از توسعه نفوذ روسیه خارج از مرزهای فدراسیون را مطرح کرد. ما با یک تعارض رو به گسترش از سالهای 94 به بعد مواجه هستیم. روسیه جمهوری های سابق را حوزه منافع حیاتی خود می داند. از طرفی امریکا مهار روسیه در مرزهای فدراسیون را مطرح می کند برخی گمان می کردند با از بین رفتن نظام کمونیستی، اختلافات غرب با روسیه نیز حل شده و تعارض وجود ندارد ولی روند تحولاتی که مطرح شد باعث شد تا نگاه خوش بینانه به بدبینی و عدم اعتماد تبدیل شود.

میراث شوروی در روسیه است و این میراث تنوع قومی در سراسر جمهوری هاست.

مسکوابزاهای زیادی برای نفوذ خود در جمهوری ها دارد. من جمله نقشی که در جنگ ابخازیا بازی می کند: روسیه برای فشار بر گرجستان جنبش جدایی طلب ابخازیا را مورد توجه قرار می دهد. در سال 93 نیز همین سیاست را با فشار بر تفلیس اجرا کرد.

از سال 1994 به بعد قرار داد انتقال نفت به غرب توسط طرف های اروپایی و امریکایی و ترک صورت گرفت نفت باکو برای انتقال به غرب از مسیر باکو- تفلیس حیجان عبور کرد.

این دومین نقش تفلیس بود و اگر اجازه اینکار را نمی داد مساله انتقال و دسترسی به نفت خزر منتفی بود.

تحولات ناشی از انقلاب های رنگی، تمایل جایگزینی ساکاشویلی که گرایش به غرب داشت را با فردی متعادل ایجاد کرد. تا روابط با مسکو در حد تعادل قرار گیرد.

روسیه به صراحت خط قرمز مرزهای جمهوری های شوروی در شرق را مطرح کرده است. تمامی توافقات روسیه با ناتو تا زمانی است که ناتو در مرزهای جمهوری ها متوقف بماند.

روسیه به صراحت مرزهای جمهوری ها را حوزه منافع حیاتی خود می داند و گرجستان برای این گناه نابخشودنی انتقال نفت خزر به مرزهای غربی که به معنی زیر سوال بردن

نفوذ روسیه در آسیای مرکزی و پیرامون خزر بود بایست هزینه می پرداخت. روسیه مایل نیست که در حوزه منافع حیاتی او بازیگران دیگر راه پیدا کنند. اهمیت جنگ گرجستان در

ژئوپلیتیک منطقه مطرح می شود. حمله گرجستان نشان داد که نه سازمان ملل، نه سازمان همکاری اروپا و نه ناتو قادر نیستند در شرایط فعلی در برابر تهدیدات مورد نظر اتلانتیک

گرایان اقدام عملی انجام دهند.

و نکته آخر نقش امریکا و اسرائیل در حمایت لجستیک گرجی هاست. امریکا به صراحت برای دفاع مسیر انتقال نفت بحث آموزش نظامیان گرجی را مطرح می کند. گزارش ها

حاکمی از ایفای نقش امریکا و اسرائیل در این بین است. البته امریکا بهانه این کار را برقراری امنیت مسیر انتقال نفت و مقابله با تروریسم مطرح می کند. همراهی گرجستان در

مبارزه با تروریسم در عراق و حضور نیروهای نظامی گرجی در عراق نیز نشان از این امر دارد.

بحث احیای جنگ سرد با ویژگی ها و ابعاد و عمق دوران شوروی بحث واقع بینانه ای نیست. تجربه شوروی را روس ها مایل به تکرار نیستند. ما بایست با ارزیابی واقعی به این

مساله بنگریم و از ساده سازی خود داری بکنیم و نبایست رفتارهایی در پیش گیریم که به تامین منافع دیگر بازیگران منجر شود.

پایان پیام.